

Віктор Сіткар,
канд. психол. н., доцент,
Тернопільський національний
педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка

ДИТЯЧА ПРОГРАМА НОВИН ЯК МОДЕЛЬ ДЕМОКРАТІЇ, СУСПІЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ ТА ВХОДЖЕННЯ В СУБКУЛЬТУРУ

У статті розкрито, що насилля через засоби масової комунікації характеризується своєю системністю і регулярністю, що її робить його ще небезпечнішим. Обґрунтовано, що Україна повинна виробити свої правила щодо подачі новин і зображення у них насильства, з урахуванням ментальності, традицій, звичаїв, субкультури дітей, проте без огляду на бажання та смаки власників каналів.

Victor Sitkar

A CHILDREN'S NEWS PROGRAMMES A MODEL OF DEMOCRACY, SOCIAL CONSCIOUSNESS AND ENTRY TO THE SUBCULTURE

The article features the problem of mass media abuse, which is systematic and has a regular nature, and becomes more and more dangerous. Ukraine should develop its own rules of broadcasting the news with violent scenes, taking into account the mentality, traditions, customs and children's subcultures but ignoring wishes and favours of channels owners.

Усіх уже давно перестало дивувати те, що діти цитують примітивні рекламні тексти, які повсякчас звучать з екранів телевізорів, ми вже не червоніємо, коли рекламують жіночі прокладки та інші інтимні речі, мовляв, це демократично. Насправді ж, це – зомбування глядацької аудиторії. Насилля у масовій комунікації важко кваліфікувати за традиційними методами і вважати його певним виявом вербальної чи фізичної агресії. Воно має делікатний характер і впроваджується через навіювання та суспільну міфологізацію на рівні підсвідомого. Разом з тим, насилля через засоби масової комунікації характеризується своєю системністю і регулярністю, що й робить його ще небезпечнішим [1].

Насильство було завжди: у первісні часи, античні, середньовічні... Але, як стверджує О. Дроздов, насильство пов'язане з різними факторами. І якщо ми будемо вважати, що насильство – це лише комп'ютерні ігри та телебачення або лише економічні негаразди, то це, звісно, буде помилкою. Тобто, вирішуємо одну проблему, але залишається багато інших чинників. На його думку, одні дослідники вважають, що дійсно існує прямий причинно-наслідковий зв'язок між переглядом сцен насильства на телебаченні та зростанням кількості агресивних проявів. Інші вчені вказують на зв'язок іншого характеру. Після перегляду сцен насильства, з одного боку, зменшується кількість агресивних проявів – відбувається свого роду катарсис. З іншого – багато людей стають толерантними, терпимими до проявів агресії, вони починають вважати агресію – нормою. Якщо з ранку до вечора телебачення показує сцени жорстокості, підліток, починає вважати, що світ дійсно такий, і його треба таким приймати. Тобто, когось побити чи вбити – це, з одного боку, погано, але з іншого – «ну що ж зробиш...» [4].

Аналізуючи вплив телевізійних програм на психіку людини, виявлено, що у цій сфері вже було проведено багато досліджень. У центрі більшості з них перебували діти, і це зрозуміло в світлі повного обсягу їхніх улюблених телепередач та можливого впливу останніх на підготовку дітей до життя. Три найчастіше досліджувані теми – це вплив телебачення на схильність неповнолітніх до злочинів і насильства, природа телевізійних новин, а також роль телебачення в суспільному та культурному житті.

У даній статті спробуємо частково охарактеризувати деякі аспекти. Кожне суспільство має певну сукупність культурних зразків, які приймаються і усвідомлюються всіма його членами. Цю сукупність прийнято називати домінуючою (національною) культурою, яка функціонує на суспільному рівні [3, с. 66]. Тобто національну культуру можна визначити як синтез культур різних класів, соціальних верств і груп відповідного суспільства. Щодо субкультури, то її визначають як спільність людей, чий переконання, на життя і поведінку відмінні від загальноприйнятих або просто приховані від широкої публіки, що відрізняє їх від більш широкого поняття культури, відгалуженням якої вони є.

Наше суспільство постійно трансформується: удосконалюється виробництво, створюється нова техніка, розробляються нові технології. Все це не може не вплинути і на культуру населення. Нове покоління вже не задовольняють старі норми та принципи, воно прагне віднайти для себе більш дієву ідеологію. У зв'язку з цим і виникає таке поняття як субкультура, що означає культурні зразки, які тісно пов'язані із загальною домінуючою культурою і разом з тим відрізняються від неї своїми специфічними рисами [3, с. 66].

Виникнення субкультур – цілком нормальне явище. Завжди і всюди виникали різні неформальні угруповання, які пропагували власні принципи та цінності або протестували проти вже існуючих. Субкультура не означає відмову від національної культури, яка визнана більшістю, але виявляє певні відхилення від неї. Субкультури, існуючи поряд із національною культурою, завжди вносять у неї свої

елементи, а, отже, урізноманітнюють та удосконалюють її. Субкультури так би мовити «оновлюють» національну культуру, не дають їй застаріти. Тож виникає запитання: «Які елементи субкультур потрібно переймати і додавати до національної культури?» Відповідь досить проста: переконання тої чи іншої субкультури не повинні заперечувати вже існуючі норми, вони просто повинні доповнювати національну культуру новими елементами.

Як стверджує норвезький науковець українського походження Олександр Тимчук [2], який досліджує соціологічні аспекти дитинства, вже котрий рік Україна «прагне до Європи», до «європейських цінностей». Але, щоб стати повноцінним членом великої європейської родини, потрібно починати із самих себе. Із внутрішньої культури спілкування. З поваги до прав людини. Зі взаємоповаги до кожного члена суспільства. З виховання дітей.

У західному світі дитину все більше сприймають як незалежну та повноцінну особу. Дитина – це не звичайний пасивний реципієнт чи спостерігач дій дорослих, вона досить активно творить свій власний соціальний світ. А дорослі повинні їй у цьому сприяти й допомагати.

То ж, сприймаючи дітей всерйоз, як ми навчасмо наших дітей демократії?

Нещодавно норвезька телерадіокомпанія NRK розпочала виробництво програми новин для дітей. Сама концепція дитячих новин, можливо, виникла внаслідок нової політики у сфері охорони дитинства, в останні роки. Ведуча цієї програми простими словами розповідає дітям про головні події в Норвегії та світі. У середу 28 квітня 2010 р програма дитячих новин NRK повідомила про дві важливі події. Першою з них було історичне підписання угоди про новий норвезько-російський кордон у Баренцовому морі. Ця угода поклала край сорокарічним суперечкам між двома державами. Коментатор характеризував угоду як мудрий компроміс в інтересах норвезької держави.

А у другому сюжеті показали ячну перестрілку та димові шашки в українській Верховній Раді. Ведуча при цьому пояснила, що причиною сварки були суперечки депутатів навколо нової українсько-російської угоди.

Отже, кулачні бої українських нардепів під димову завісу у Верховній Раді були у програмі дитячих новин. І хоч дітям не змалювали повного, далеко не співмірного контексту підписання обох угод, маленькі норвежці затирили собі щонайменше два важливі принципи ведення політики в демократичних країнах. По-перше, стабільні й дружні відносини із сусідніми державами – є важливою й бажаною ціллю, принаймні, норвезької геополітики. По-друге, кулачні бійки, метання яєць і димових шашок не є ані цивілізованим, ані дієвим способом вирішення складних контраверсійних політичних питань.

Слід зауважити, що модель пояснення демократичних процесів через дитячу програму новин – це здоровий спосіб виховання майбутніх норвезьких поколінь політиків і виборців [2].

А яка ж сьогодні політична освіта в українських дітей? Яка політична мораль, етика й модель ведення демократичних процесів політики нав'язуються майбутнім українським політикам та виборцям?

На думку О. Тимчука, – це модель розв'язання політичних диспутів шляхом неконституційних домовленостей та недемократичних способів протесту. А якщо говорити загалом, то демократія в Україні не працює. Тому він не погоджується з Лінкольном Мітчелом, який у *The Faster Times* від 29 квітня 2010 року переконує, що доки «насилля не виходить за стіни парламенту, це добрий знак для української демократії». Сьогодні цей добрий знак перетворився у не зовсім добрий. *Насилля* – це симптом хвороби суспільства, яке відходить від демократії, будь то насилля в парламенті, чи на вулиці, яке контролюється владою, або є інструментом самозахисту слабких [2].

Звісно, порівнювати рівень демократії в Норвегії та Україні важко, оскільки історичну та геополітичну реальності розвитку політичних систем у обидвох державах неможливо співставити. Жбурляння яєць та димові шашки в українському парламенті, а, згодом і на Майдані, можуть сприймаються як цілком виправданий акт спротиву неконституційному режимові. Але якщо правий Роберт Коулз, який у своїй книзі «Політичне життя дітей» стверджує, що державна політика керує психологією щоденної поведінки дітей, то тут виникають підстави для хвилювання. Тоді дії парламентаріїв мають суттєвий вплив не лише на сучасну політичну ситуацію. Якщо ж ми припустимо, що діти найлегше вхоплюють саму форму дискусій, лише частково розуміючи їхній складний зміст, то все виглядатиме ще серйозніше. Щоб зрозуміти вплив сучасної політики на українських дітей, треба, звісно ж, послухати їх самих. Адже, як мовиться у одній норвезькій приказці, правду можна почути лише від дітей та п'яних людей.

Правда про демократичні процеси в Україні очима українських дітей викликає занепокоєння. Діти писали невеличкі твори на літературний конкурс. Було проаналізовано 156 текстів українських школярів, у яких виявлено наступне:

1. Однією з провідних рис, що є спільною для всіх дитячих текстів у згаданих томах, це повна недовіра до політиків та влади загалом. Владна верхівка, як така, в їх уявленні постає кланом депутатів, що дбають виключно про власні інтереси. Кланом, який служить не державі, а своїй кишені. Чотирнадцятирічний Андрій пише: «Дивлюся по телевізору, що робиться у Верховній Раді. Дії, вчинки державних мужів

розходяться з передвиборними обіцянками. Ніхто з них не думає. Не дбає про Україну, її народ... Учителі в школі вчать нас жити, із правдою не розминаючись. А по яких законах живуть наші депутати? Хто їх вчив?». Питання якраз на часі, коли згадаємо останні події.

2. Цікаво також, що у цих текстах діти не розрізняють політичних партій за кольорами чи «принципами». Вони не ділять парламент на опозиційні та коаліційні групи. Недовіра до політиків є всезагальною. І не настільки важливо, у чому криється причина цієї зневіри – чи у радянському спадку, чи у специфічності українського політичного розвитку. Що важливо, то це питання, яке сформульовано сімнадцятирічною Іриною: «А чи потрібні нашій державі ми, діти?». І нехай на це запитання дадуть відповідь, як порушники Конституції, так і металники яєць.

Звідси виникає запитання, *а чи важливо те, якої моделі демократії та політичної свідомості вчаться наші діти?* Звісно, важливо, адже вони – майбутні керівники держави, майбутні виборці. Яйця й димові шашки не є тим інвентарем, за допомогою якого будують демократію. Що б при цьому не стояло на кону.

Не конституційні угоди й закони треба поборювати шляхом відповідного голосування у парламенті. Або на виборах, у судах, вкінці кінців, чи, можливо, на масових демонстраціях. Але ніколи не кулаками, яйцями та димом. Бо *діти, майбутні покоління українців потребують прикладу здорової моделі демократичних процесів, якою вони керуватимуться, коли настане їхня черга управляти країною.* А якщо ні, то кури і їхні яйця й надалі відіграватимуть провідну роль у політично розділеній Україні ще багато наступних поколінь. Діти це розуміють. Вони, взагалі, розуміють набагато більше, аніж нам здається. Як запитусь Ірина: «Якщо розуміємо, ми, діти, то що ще має трапитись, щоб зрозуміли дорослі?!». І, можливо, українським дітям теж потрібна власна телепрограма новин, де б ведучий чи ведуча намагалися б пояснити тупість дорослих [2].

Всі ми знаємо, що діти – це наше майбутнє. Але якщо ми вчасно не зупинимо дев'ятий вал низькопробної й аморальної продукції, який вливається в голови наших дітей, спотворюючи їхню свідомість та душі, – то майбутнього у нас просто не буде.

Чи існують якісь варіанти вирішення цієї проблеми в інших європейських країнах? Аналіз інформаційних джерел показав, що існують, а саме:

– Великобританія. Політика BBC вимагає, щоб всі програми, які транслюються до 21 години, відповідали певним вимогам для перегляду їх дитячою аудиторією;

– Німеччина. За Конституцією дозволено обмеження свободи інформації «законоположеннями про захист молоді». Низка суспільних телекомпаній керується положеннями, які, згідно програми, шкодять здоров'ю дітей і підлітків, випускають телефір з метою забезпечення вірогідності їх перегляду дітьми.

– Франція. Вища аудіовізуальна рада Франції, що діє згідно із законом від 1986 року, контролює мовлення програм, здатних завдати шкоди дітям. Зокрема, згідно з її директивою від 1989 року телекомпаніям не рекомендується транслювати програми, що містять еротичні сцени насильства до 22 годин 30 хвилин та їх рекламу – до 20 годин 30 хвилин [5].

Як бачимо, проблеми засилля жорстокості є не лише в Україні. Безперечно, Україна повинна виробляти свої правила щодо подачі новин і зображення у них насильства, з урахуванням ментальності, традицій, звичаїв, проте, без огляду на бажання та смаки власників каналів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бідзіля Ю. Масова комунікація і проблема насилля над масовою свідомістю [Електронний ресурс] / Ю. Бідзіля. – Режим доступу: http://lnu.edu.ua/mediaeco/zurnal/N2/Ekran_nasyt/bidzilj_komunik.htm.
2. Тимчук О. Політика очима дітей [Електронний ресурс] / О. Тимчук. – Режим доступу: <http://life.pravda.com.ua/columns/2010/05/13/48531/>.
3. Тюрменко І. Культурологія: теорія та історія культури : [навч. посіб.] / І. Тюрменко. – К. : Центр учбової літератури, 2010. – 370 с.
4. Україна серед лідерів з насильства серед молоді [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bbc.co.uk/ukrainian/news/2010/09/100930_violence_children_ob.shtml.
5. Пропаганда секса и насилия / [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://ru.wikipedia.org/wiki/Пропаганда_секса_и_насилия.